

sig i de indhuggede og delvis bemalede Billeder paa Klippesiderne. Gennemgangen af den Fangstmagi, der ligger gemt i disse Billeder, er et af de interessanteste Afsnit i Bogen. Gennem Jævnførelse med moderne Vidnesbyrd om Jagtmagi er det lykkedes Forfatteren at sandsynliggøre Helleristningernes Stilling i Kulturmiljøet.

Først sent kommer Bondebruget til Norge. Rigtigt Fodfæste vinder det iflg. Gjessing først i Slutningen af yngre Stenalder. Denne Udvikling hænger naturligt sammen med Naturforholdene, der ikke var den nye Kulturform særlig gunstig. Forfatteren hævder da ogsaa som et karakteristisk Træk i Norges Kulturudvikling, at Fangstkulturen ikke her (som f. Eks. i Danmark) nogen- sinde har ladet sig knække af den nye Erhvervsform. Denne sidste maatte tilogmed fra første Færd baseres paa Samvirke med Fangstkulturen for overhovedet at kunne eksistere. Ud af Synthesen mellem disse to saa forskellige Erhvervsformer, der desuden efter Gjessings Fremstilling har hver sin Oprindelse (en østlig, cirkumpolar og en sydlig, forasiatisk), gror den Blandingskultur, der bliver Norges Kulturhistorie frem til idag, og hvis første Vidnesbyrd var at finde i Bopladslagene fra Huler og Heller. Oprindelsen til et saa vigtigt Led i norsk Bondekultur som Sæterdriften vil Forfatteren søge i denne Sammensmeltning. Bogen afsluttes med en fyldig Litteraturfortegnelse og et forbilledligt, fyldigt Sag- og Navneregister.

Holger Rasmussen.

Norsk Jernskulptur.

Arne Nygård-Nilsen: Norsk jernskulptur I—II. I Serien Norske Minnesmerker. I. W. Cappelen. Oslo 1944.

Beundringsværdigt mange fornemme Publikationer lykkedes det Norge at faa udgivet i de haarde Krigsaar. Som Fortsættelse af Johan Meyers store Værk om »Fortids Kunst i Norges Bygder« har man saaledes paabegyndt en ny statelig Serie om den nationale Textilkunst, hvoraf der er udsendt *Helen Engelstad: Norske ryer* (Serie II Nr. 1, udgivet af Kunstindustrimuseet i Oslo 1942). Samme Forfatterinde har, ligeledes for Kunstindustrimuseet i Oslo, udarbejdet »Messeklær og Alterskrud. Middelalderiske Paramenter i Norge« (Oslo 1941). Og i Serien Norske Minnesmerker er udkommet *Th. Krohn-Hansen: Norske Velkomster fra Laugstiden* (Oslo 1942).

Men den Publikation, der ved sit Emne har stærkest Bud til Danmark, er den nuværende norske Rigsantikvars Værk om norsk Jernskulptur, hvilket i Hovedsagen vil sige de støbte Jernovne,

der var et betydningsfuldt Led i Tvillingrigernes indbyrdes Økonomi indtil Adskillelsen 1814. Naturligvis modtog Danmark for sit Korn baade Træ, Metaller og Jern i andre Former, men Ovnene blev de monumentaleste Kulturminde om denne Forbindelse. I Form af Bilæggere eller Vindovne (sjældnere Kaminplader) naaede de frem overalt i Danmark til Slotte og Herregaarde, Købstæder og Landsbyer. I Bogen møder vi atter og atter danske Navne, Stormænd, Handelsmænd og Kunstnere. Danmark har ogsaa givet Bidrag til Nutidens Ovnstudier (Jørgen Olriks Bog om Gamle Jernovne 1912), adskilligt af Materialet er hentet fra vort Land, og Forf. retter en særlig Tak til Lensbaron H. Berner Schilden Holsten og Arkitekt Ebbe Berner for virksom Støtte. Men selvsagt har Nordmændene selv trukket det store Læs, og Forarbejderne til Værket har staaet paa i over 20 Aar, eller rettere over 40 Aar, da Harry Fetts Katalog over Norsk Folkemuseums Udstilling 1905 er den første Begyndelse.

Efter indledende Kapitler om de norske Jernværker, om Ildstedets Udvikling fra Arne til Ovn, om Støbeteknik og om Renaissance-tidens tyske Ovne behandler Forf. den norske Produktion i historisk Rækkefølge. En allerede af Olrik paaapeget jydsk Ovn med danske Borgernavne fra 1615 bestemmer Forf. med Rette som tysk Import. Den norske Jernudvinding indlededes vel under Christian 3, men den norske Ovnfabrikation begyndte først under Christian 4, efter at der 1624 var oprettet et Kompagni. Det ældste kendte Aarstal paa en norsk Ovnplade er 1632. Hurtigt naaede man da til at frembringe smukke Arbejder i udpræget Bruskstil, der overgaar de samtidige, af Trediveaarskrigens Kulturstagnation mærkede tyske Produkter. Den egentlige Blomstring kom dog først efter 1660, da Begynderperiodens bibelske og heraldiske Motiver suppleredes med historisk-politiske, foruden »Reklamer« for Bjergværksdriften, alt under stærk Paavirkning af den første Enevoldstids frodige Medaillekunst og alt i Barokstil. Det tidligste Kongeportræt paa en norsk Ovn, der betegnende nok forestiller Louis XIV, ombyttes hurtigt med Christian 5 og hans Efterfølgere, ledsaget af deres Dronninger, af Navnecifre og Vaaben, med et Islæt af Ulrik Fred. Gyldenløves norske Interesser og en Tilgift af politisk Satire rettet mod Griffenfeld og senere mod Sverige. Efterhaanden blev Emnevalget meget rigt; Forf. glemmer ikke at fremhæve Relieffer med de gaadefulde sørgende Verdensdele, der satte Jeppe Aakjærs barnlige Fantasi i Sving. Med Rokotiden kom en ny Vending, idet man nu i stigende Grad foretrak at se Guder, Kavallerer og Bønder paa de nye brændselsbesparende Etageovne, og endnu mere under Nyklassicismen, de Reliefferne

efterhaanden næsten gik af Brug, medens Ovnene fik Form af antike Gravsteder eller endogsaa af antike Statuer, det sidste heldigvis kun i Undtagelsestilfælde.

Forf. giver grundig Besked baade om Ikonografi, Stilformer og Varmeteknik, men hans Hovedmaal er at bestemme de enkelte Jernværkers Frembringelser, deres Lederes Indsats og de Kunstnere, der bistod dem. Titelordet Jernskulptur kan synes lidt misvisende, da det kunstneriske Arbejde i Virkeligheden leveredes af Billedskærerne, som skar Træmodellerne, og Bogen drøfter da ogsaa en Række Billedskærere. Alt dette kan virke noget flimrende og uoverskueligt, men andet er vel ikke muligt, naar man betænker Emnets Rigdom og Mangesidighed, som ogsaa har tvunget til at sammentrænge de talrige Illustrationer. Et efter Jernværker ordnet Katalog tæller ikke mindre end 784 Numre, hvortil endda kommer et foreløbigt, langt fra komplet Tillæg over godt 100 jernstøbte Gravmæler. Registre over Motiver, Person- og Stednavne letter i høj Grad Brugen af Bogen.

Danske Museumsfolk bør flittigt benytte denne udmærkede Bog. Til meget vil de nikke genkendende, andet vil være dem nyt og lærerigt. Den kan ogsaa hos os give Anledning til, at forsvundne, af Forf. efterlyste Ovntyper genfindes, og den burde føre til, at de righoldige Serier af denne Art, som danske Museer rummer, men for en stor Del har magasineret paa Grund af Pladsmangel, atter kom frem for Dagens Lys. I det mindste eet Sted burde man kunne se en statelig Repræsentation af disse dansk-norske Kulturminde.

C. A. J.